

BOMMELDING

Lubbers' opmerking dat er 22 kernkoppen liggen op vliegbasis Volkel, zorgde voor commotie. **Brandpunt Reporter** dook in de kernwapenkwestie en de *VARAgids* correspondeerde maar eens met de oud-premier. Daaruit blijkt dat hij het getal 22 nooit noemde en dat-ie ook niet weet of die 'malle dingen' er nog liggen. *Door Lars Anderson*

BRANDPUNT REPORTER DONDERDAG, NEDERLAND 2, 21:10 UUR

Kernwapenprotest bij vliegbasis Volkel

Niet verwacht, toch gekomen. Afgelopen juni onthulde Ruud Lubbers in het programma *De tijd vliegt* dat er 22 kernkoppen liggen op de Brabantse vliegbasis Volkel. Het was voor het eerst dat een voormalig minister-president de locatie prijs gaf van de Nederlandse kernwapens – ‘malle dingen,’ zoals hij ze noemde. De reacties die volgden op Lubbers' uitspraken, waren nogal wonderlijk, zoals het voornemen van het Openbaar Ministerie om te onderzoeken of het de oud-bewindsmans kan vervolgen voor het prijsgeven van staatsgeheimen. De media haakten gretig in: *de Volkskrant* schreef in een kritisch profiel over de ‘loslippige’ Lubbers: ‘En nu willen we ook alles weten.’

Zo'n ‘onthullend kijkje’ is precies wat *Brandpunt Reporter* op 12 september zal geven, belooft maker Jos Slats. Al enkele weken voor de uitlatingen van Lubbers dook het programma in de geschiedenis van de Nederlandse kernwapens, met als hoofdvraag: hoe kan het dat die dingen daar nog steeds liggen?

De *VARAgids* vroeg zich af in hoeverre kranten en andere media eerder over Volkel hebben geschreven en of Lubbers werkelijk een staatsgeheim heeft onthuld? De archieven leren dat Volkel als kernbombasis al op 26 april 1958 wordt genoemd in dagblad *De Tijd*, als er drie squadrons Thunderstreaks (en twee in Eindhoven) worden gestationeerd, voorzien van ‘speciale apparatuur

waarmee tactische atoombommen kunnen worden vervoerd’. *De Tijd* gaat ervan uit dat ‘de atoombommen ook reeds gearriveerd zijn – wat niet zo bleek te zijn.

De eerste officiële bevestiging dat er atoombommen zijn in Nederland, wordt gegeven namens minister van Defensie Simon Visser, en gepubliceerd in *Het Vrije Volk* op woensdag 30 november 1960. Een dag later, op 1 december, meldt *de Volkskrant* dat de ‘vliegbasis Volkel bezoek zal krijgen van een delegatie uit de Amerikaanse missie voor atoombombasis die de opslagplaats van de kernladingen voor de tactische luchtmacht inspecteert’ – een duidelijk signaal dat Volkel kernwapens huisvest. Defensie erkent niet officieel dat ze er

liggen, geheel in lijn met de principes van NAVO waaronder de overheid opereert: 'we bevestigen noch ontkennen dat er op specifieke locaties kernwapens liggen'.

Die houding heeft een dozijn journalisten en onderzoekers gefrustreerd, maar niet tegengehouden om door te graven. Han Hansen schrijft op 8 november 1972 in *de Volkskrant* een gedetailleerd verhaal over de werkwijze en aantallen. Tussen de 200 en 300 kernwapens zijn er in Nederland. De B61-kernbom is kennelijk nog geheim, want ze worden niet bij naam genoemd. Wel schrijft hij over zwaardere typen atoombommen die liggen op Volkel en bestemd zijn voor de 'tweemaal achttien Starfighters met offensieve taken'.

Hansen schat dat er op dat moment 6.000 tot 7.000 Amerikaanse kernwapens in Europa liggen, een schatting die dicht in de buurt komt van de 7.300 die onafhankelijke onderzoekers 25 jaar later noteerden. Hansen schrijft dat de Amerikaanse eenheden in de binnenring, die weer bewaakt worden door een buitenring van Nederlandse militairen, 'volstrekt onkundig worden gehouden van de hoeveelheid kernwapens en het kaliber'. Als ze al aanwezig zijn, want er vinden 'spookverhuizingen' plaats.

Dat Volkel dé locatie is voor kernwapenopslag, is begin jaren 80 voor 99 procent zeker, zegt Lou Brouwers in *De Waarheid* van 24 juni 1982. Hij doet drie jaar onderzoek, praat met militairen die moeten 'sitelopen' bij de bunkers en schrijft zijn bevindingen in het boek *Verboden toegang. Kernwapens in Nederland* (1982). Aan de rand van de vliegbasis geeft Brouwers zijn ogen 'de kost en ik neem alles aandachtig in me op: de dubbele omheining, het gerolde prikkeldraad, de wachttorens en vooral de hangars'.

Veel informatie wordt volgens militair historicus Christ Klep verkregen via vliegtuigspotters: 'In Volkel worden zendmasten gezien die alleen worden teruggevonden bij andere nucleaire bases; er worden vliegtuigen ingevlogen die alleen maar te maken kunnen hebben met kernwapenmateriaal.'

OFFICIËLERE aanwijzingen komen als het Pentagon in juli 1986 een lijst vrijgeeft met twintig bases, waaronder Volkel, waarin de B61-kernbommen een nieuw onderkomen krijgen in elf zwaarbeveiligde bunkers van het Weapons Storage and Security System (WS3). In de bunkers passen elk precies vier bommen, zegt Hans M. Kristensen, hoofd van de Federation of American Scientists (FAS) in Washington. 'Maar in die dagen was het gebruikelijk om er slechts twee in op te slaan.'

Duidelijk is dat de Amerikanen met hun 703rd Munitions Support Squadron (MUNSS) de dienst uit maken op de basis. De MUNSS bestaat uit 140 man aan actief personeel afkomstig uit 24 verschillende disciplines die de veiligheid garanderen van een 'protection level 1 stockpile'. Het staat op de website van de Amerikaanse vliegbasis in het Duitse Spangdahlem; en 'level-1-stockpile' is volgens Kristensen codetaal voor nucleaire wapens.

Geheime berichten, vijf jaar geleden onthuld door Wikileaks, bevestigen Volkel verder als kernwapenbasis. In diverse *cables*, verstuurd door de Amerikaanse ambassade in Den Haag, wordt Volkel genoemd. Begin 2003 bijvoorbeeld dringen volgens een bericht 'antikernwapendemonstranten het vliegveld binnen en vernielen de antennes van de US Air Force Command and Control Facility' – opnieuw een bevestiging dat de VS binnen Volkel een basis hebben. Drie jaar later, in juli 2006, verkrijgen leden van het National Nuclear Security Administration's Office of Defense Programs, in het diepste geheim toegang tot de basis om onderzoek te doen. Waarnaar blijft onduidelijk, maar ze komen vermoedelijk niet om de kwaliteit van de keuken te testen.

Dankzij *cables* uit Wikileaks weten we ook dat er op ambtelijk niveau een Nederlands-Amerikaanse commissie (NUSOG)

is opgericht voor het geval er iets misgaat met een kernbom bij transport, onderhoud of door terreur. Uit de berichten, waarin Volkel nadrukkelijk wordt genoemd, blijkt dat de Nederlanders *not amused* zijn met de houding van de Amerikanen.

Volgens Christ Klep willen 'de Amerikanen best samenwerken en materieel leveren, maar hoeven we niet op geld te rekenen' als het verrijkte uranium in de bom zich bij een incident over de Brabantse velden verspreidt. Klep: 'Amerika is als de dood voor een tweede Spanje-incident. Nog steeds probeert Spanje geld te verhalen om een stuk land te kunnen schoonmaken dat is besmet met radioactief materiaal, nadat in 1966 bij Palomares een Amerikaanse B-52 met kernbommen neerstortte.'

Soms zijn de Amerikanen slordig in het verhalen van geheime informatie. Neem het 'Blue Ribbon Review', een rapport opgedrukt door opnieuw Kristensen en online te vinden, waaruit bleek dat de VS in augustus 2007 gedurende een etmaal zes B61-kernbommen 'kwijt' waren. Piloten noch grondtroepen hadden in de gaten dat ze onder een B52 hingen richting Louisiana. Een onderzoek volgde en de veiligheid bleek volgens het Review nogal discutabel, ook van de nucleaire Amerikaanse *host-bases* in Europa, zoals Volkel.

Het Amerikaanse Congres stuurde volgens Kristensen een delegatie om de zaak te controleren. De NAVO spendeerde 70 miljoen dollar voor een veiligheids-upgrade en generaal Roger Brady – USAF-commandant – ging langs bij Volkel. Van zijn bezoek wordt een foto gemaakt (!) die het leger plaatst op de website om te laten zien dat ze er bovenop zitten. Brady zit in een ondergrondse WS3 in Volkel, pal naast een witgrijze 'dummy' van een B61-kernbom, alwaar een Amerikaanse soldaat hem ontwapeningsprocedures laat zien.

Voor wie er nog twijfelt aan het bestaan van kernwapens in Volkel; er is ook een opvallend onbekend, maar direct politiek →

Duidelijk is dat de Amerikanen de dienst uit maken op de basis.

Toenmalig minister-president Ruud Lubbers en Sienie Strikwerda van het Comité Kruisraketten Nee in de Haagse Houttrushallen, 26 oktober 1985.

HOLLANDE HOOGTE

Hoe De Telegraaf aan '22 atoombommen' komt, blijft een raadsel.

spoor, opgediept door IKV, dat in 1978 ook verantwoordelijk is voor het goed gedocumenteerde geschrift *Kernwapens in Nederland*. Op 3 november 1998 geeft Jozias van Aartsen, destijds minister van Buitenlandse Zaken, in de Eerste Kamer antwoord op een vraag van GroenLinks-senator Tom Pitstra: 'Is het waar dat de kernwapens in Volkel "gede-alert" zijn?'

Van Aartsen antwoordt met: 'Dat is inderdaad het geval, voorzitter.'

Een maand later, op 1 december, vraagt Pitstra aan Van Aartsen: 'Wie besluit over de inzet van de kernwapens op Volkel als dat niet de NAVO is?'

Van Aartsen antwoordt: 'Volgens de huidige systematiek, die met het strategisch concept niet zal veranderen, zijn dat op het allerlaatste moment, *the last resort*, uiteraard de Verenigde Staten.'

Was het een foutje van Van Aartsen? Wilde hij met de 'de-alert' graag goed nieuws brengen en *en passant* een geheim-pje kraken? Vooralsnog is het de enige keer dat de Nederlandse regering specifiek antwoord geeft op een vraag waarin Volkel wordt genoemd als opslagplaats. Tien jaar later is het weer 'bevestigen noch ontkennen' als SP-Kamerlid Krista van Velzen aan minister van Defensie Eimert van Middelhoop vraagt of de veiligheid 'in Volkel' in het geding is. Van Middelhoop danst op het koord: 'Voor zover dat aan de orde is, is de beveiliging en de bewaking van Volkel op orde, maar de regering doet geen mededelingen over de al dan niet aanwezigheid van wapens ter belichaming van die ene kernwapentaak in Nederland.'

LUBBERS BETICHTEN

van het verraden van een staatsgeheim is kortom flauwekul. Iedereen weet het én het is officieel bevestigd. Toch roepen zijn uitslating in *De tijd vliegt* nieuwe vragen op. Het programma suggereert dat Lubbers spreekt over de sigaarvormige B61-kernbommen die in Volkel liggen. De jonge Lubbers moest naar eigen zeggen in 1963, als vaandrig bij de luchtmachtstaf, van zijn kolonel helpen met de nummering van deze 'nucleaire onderdelen'. Maar deze bommen bestonden toen nog niet; dit type ging pas in 1968 in productie (en daarna al snel naar Volkel). Dus welke kernwapens lagen er toen? Misschien de B43, de minder krachtige voorganger van de B61? Lubbers 'heeft geen flauw idee', schrijft hij in een mail. 'De vraag en mijn advies ging toen over "nuclear air". Wat precies er daar toen was of wat er zou komen werd met mij niet gewisseld.' Hij heeft ze, zegt hij, dus ook nooit gezien.

Het grootste vraagteken is echter het door Lubbers genoemde aantal van '22 kernkoppen'. En wat blijkt? Lubbers heeft in het programma nooit gesproken over aantallen, en er ook buiten de uitzending geen enkele mededeling over gedaan. Het was *De Telegraaf* die dat getal in de krant van maandag 10 juni toeschreef aan Lubbers; het gros van de gevestigde media nam dat klakkeloos over. Iets waar Lubbers nogal ongelukkig mee is, want op de vraag: 'Weet u eigenlijk hoeveel kernbommen er liggen in Volkel', antwoordt hij: 'Nee.'

Hoe *De Telegraaf* aan '22 atoombommen' komt, blijft een raadsel. Feit is dat de krant leunt op kennelijk niet al te betrouw-

bare bronnen. Want volgens onderzoeker Kristensen kán dat getal logischerwijs niet kloppen. Tien jaar geleden kreeg hij inzage in de laatste *Nuclear Weapons Employment Guidance* van de regering van president Bill Clinton in 2000. In die topgeheime gids, die elke twee jaar wordt opgesteld, staan de exacte aantallen B61-bommen die liggen opgeslagen op de verschillende locaties in Europa. En in Volkel zijn dat er volgens het document 20. (Van het lichtere type B61-3 en B61-4. Maar die zwaarste type is de B61-11, maar die liggen volgens Kristensen alleen in de VS.)

De getallen van Clinton zijn alweer dertien jaar oud. In 2000 lagen er in totaal 480 Amerikaanse B61-kernbommen op vliegbases in Nederland, België, Duitsland, Italië, Griekenland en Turkije. De twintig bommen in Griekenland zijn in 2005 verwijderd, aldus Kristensen. 'Via lekken op Wikileaks weten we dat er nu nog rond de 180 kernbommen in Europa liggen. Juist de ontmanteling maakt het onaannemelijk dat Volkel er twee bommen heeft bijgekregen. Het aantal ligt ergens tussen de tien en twintig kernbommen.' Het blijft een schatting. Veertien, achttien of twintig bommen; we weten het niet. En dat komen we ook niet te weten zolang Nederland welwillend de Navo-doctrine volgt. Feit is dát ze er liggen. Toch meneer Lubbers, dáár bent u zeker van? Nou nee, zo blijkt uit een nieuwe mail van Lubbers: 'Ik weet niet zeker of er anno 2013 nog nucleaire onderdelen op Volkel liggen. Het is de Tweede Kamer die een en andermaal spreekt over nucleaire aanwezigheid in Nederland en dan denkt iedereen aan Volkel. Dat kwam ook naar voren in een gesprek met Van Agt, maar zekerheid kan ook hij niet bieden. Hij gaat er kennelijk van uit dat zijn streekgenoten intelligent zijn.'

Resteert nog één vraag: 'Wist u als minister-president wél met zekerheid dat er atoombommen lagen opgeslagen in Volkel?' 'Nee,' schrijft Lubbers in weer een nieuwe mail: 'Ik liet dat alles over aan de opeenvolgende ministers van Defensie.'

Bevestigen, ontkennen; niet weten, wel weten? De cirkel is rond. ←